

ZABÍJA KOPÍROVANIE TVORIVOSŤ?

Richard Ďurana

INT 2/2016

O problémoch súvisiacich s duševným vlastníctvom počúvame v posledných rokoch čoraz častejšie. Počuli ste o zákaze verejného čítania rozprávok deťom v belgických knižniciach z dôvodu ochrany autorských práv? Či o zákaze publikovania fotiek pražského Karlovho mostu alebo nočnej Eiffelovky na Facebooku kvôli autorskému právu vzťahujúcemu sa na osvetlenie starej kovovej dámy, ktoré bolo vyhlásené za umelecké dielo?

Do absurdnej situácie sa nedávno dostala aj rodina speváčky Nely Pociskovej. Kúpili dom, a keď opravili zatekajúcu strechu, ozval sa rozčúlený architekt, ktorý má údajne autorské práva k vzhľadu budovy a žiadal odškodnenie za to, že Nelin otec si dovolil opraviť strechu bez jeho súhlasu. O masle na hlavu SOZA, ktorá od obce Pohorelá a ďalších obcí žiadala poplatky za interpretáciu ľudových pesničiek na detských predstaveniach pre rodičov sa toho tiež popísalo neúrekom. Pravidelne čítame správy o zhabaných kontrabandoch falzifikátov oblečenia, ktoré končia v spaľovniach napriek tomu, že na Slovensku máme 360 tisíc ľudí závislých od dávok v hmotnej núdzi. Za mrežami končia študenti, ktorí zdieľajú multimediálny obsah alebo dokonca naň len na svojich stránkach linkujú a Európska únia od apríla 2014 kriminalizuje sťahovanie filmov či seriálov z iných než oficiálnych zdrojov bez ich zakúpenia.

Vrásky na čele vlastníkom duševných práv spôsobujú aj rozvíjajúce sa technológie. O 3D tlačiarňach sa u nás písalo hlavne v súvislosti s výrobou zbraní. Už dnes ale existujú 3D tlačiarne, ktoré dokážu za menej ako jeden deň vytlačiť dom. Áno, dom (dokonca z recyklovaných materiálov). NASA vyvíja 3D tlačiarne, pomocou ktorých si kozmonauti budú schopní vytlačiť potrebné nástroje na údržbu vesmírnych staníc priamo vo vesmíre. A miliardár Peter Thiel, zakladateľ platobnej internetovej služby PayPal, sponzoruje vývoj 3D tlačiarne, ktorá bude tlačiť hovädzie steaky. Je len otázkou pár rokov, kedy si čitateľ tohto článku bude schopný doma vytlačiť tenisky Nike či Adidas, ktoré budú na nerozoznanie od originálov.

Duševné vlastníctvo sa otriasa v základoch a postupne sa dostáva do centra pozornosti, napriek tomu, že za uplynulé storočie sa mu venovali prevažne akademické kruhy. Revolúcia, ktorú spolu s rozšírením vysokorýchlostného internetu odštartoval Napster (služba na zdieľanie a kopírovanie multimediálneho obsahu, ktorá musela z rozhodnutia súdu ukončiť činnosť na prelome tisícročí), a ktorá sa zvykne nazývať

U.S. Patent Aug. 10, 1999 Sheet 1 of 7 5,934,226

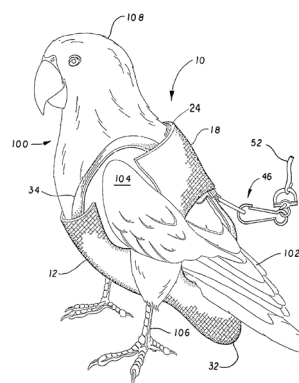

FIG. 1

“Už dnes ale existujú 3D tlačiarne, ktoré dokážu za menej ako jeden deň vytlačiť dom.”

*“Patenty a copy-
rights v približne
rovnakej podobe,
ako ich poznáme
dnes, majú len prib-
ližne 200 rokov.”*

aj novodobé pirátstvo či napsterizácia internetu, môže dopadnúť všelijako. Po celom svete vznikajú rôzne pirátske strany (niekde sa dostali dokonca aj do parlamentu), zástancovia voľného sťahovania obsahu umiestneného na internete na protest proti novým zákonom organizujú masové demonštrácie. O problémoch vyplývajúcich z existencie duševného vlastníctva však hovoria dokonca aj viacerí nositelia Nobelovej ceny za ekonómiu, ktorí sa otvorene vyjadrujú za jeho zásadnú revíziu.

Duševné vlastníctvo je pritom relatívne nový „vynález“, ktorý súvisí so vznikom moderného štátu. Obrovský nárast prosperity a materiálneho ale aj kultúrneho pokroku západu sa udial bez existencie duševného vlastníctva, resp. za jeho slabo rozvinutej formy. Patenty a copyrights v približne rovnakej podobe ako ich poznáme dnes majú len približne 200 rokov, pričom v niektorých vyspelých západných krajinách platia len asi storočie. Porovnajte si to s vlastníckymi právami v materiálnom svete, ktoré ľudstvo sprevádzajú doslova od nepamäti.

Duševné (intelektuálne) vlastníctvo je pomerne široký koncept, ktorý pokrýva niekoľko typov práv vyplývajúcich z viacerých typov duševnej tvorivosti. Patria sem patenty, copyrights, obchodné tajomstvá, ochranné známky. Z hľadiska významu a ekonomického dopadu sú najdôležitejšie prvé dva – patenty a copyrights.

Patent (z latinského patere, otvorený) je vlastnícke právo k vynálezu, objavu, napr. k zariadeniu alebo postupu, ktorý je nový, je výsledkom vynálezcovskej činnosti a má „priemyselné“ využitie. Je dôležité vedieť, že patent negarantuje vlastníčkovi používanie vynálezu, ale vylúčenie iných z jeho používania. Patentová ochrana štandardne trvá 20 rokov.

Copyright je právo, ktoré získava autor „pôvodného“ diela, ktoré je vyjadrené v akejkolvek objektívne vnímateľnej podobe vrátane elektronickej, a to dočasne alebo trvalo, ako napr. knihy, článku, pesničky, filmu, počítačového programu. Copyright dáva exkluzívne právo k reprodukcii diela, k výrobe odvodených diel, alebo k verejnému predstaveniu diela. Copyright chráni len formu vyjadrenia, nie samotné základné myšlienky. Vzniká, keď je dielo „pretavené“ do fyzického média. Trvá počas života autora plus 70 rokov (alebo 95 rokov, ak je vlastníkom firma).

V zákonoch, popularizačných textoch a školských učebniciach sa dočítame, že patenty a copyrights sú nevyhnutné pre podporu tvorivosti a inovácií. Aké sú historické dôvody, kvôli ktorým tieto práva vznikli a aké mali (a majú) dopady na inovácie a tvorivosť?

Na to, aby sme dokázali plne porozumieť spoločenské a ekonomické dopady práv duševného vlastníctva, ktoré sa týkajú aj umeleckej tvorivosti, si predstavíme najskôr patenty (teda práva k výsledkom vynálezcovskej činnosti).

Patenty

Bohatí členovia mestskej rady a aristokracie vo Florencii sa na konci 13. storočia rozhodli postaviť najväčšiu katedrálu, aká kedy uzrela svetlo sveta. Architekti navrhli stavbu, ktorú od roku 1296 stavali viac ako storočie, avšak najdôležitejšiu časť celej stavby – obrovský dóm, nedokázal zhotoviť žiadny staviteľ. V zúfalstve vypísali odmenu pre konštruktéra, ktorý navrhnutý dóm nevídaných rozmerov dokončí. Prihlásil sa aj istý Filippo Brunelleschi, ktorého inovátorský duch viedol k vynálezom konštrukčných zariadení, pomocou ktorých dóm v rokoch 1418 až 1436 dokončil. Dóm chrámu

Santa Maria del Fiore sa stal najväčšou stavbu tohto druhu na nasledujúcich 450 rokov. Na jeho najdôležitejšie vynálezy mu bol udelený trojročný patent. Dôležité je, že musel patent využívať výlučne len v prospech štátu, a takto vymedzené používanie patentov bolo definované aj prvých patentových zákonoch, ktoré ako prvé uzákonili Benátky v roku 1474. Neskôr začali patentové zákony prijímať aj v ďalších krajinách, pričom ich hlavným proklamovaným cieľom bola podpora vynálezcovskej činnosti a inovácií. Nasledovali ďalšie krajiny, ktoré vynálezcom udeľovali licencie, výsadné listy a zavádzali rôzne regulácie. V Anglicku za vlády Alžbety a Jakuba I. fungovala politika udeľovania monopolných privilégií, ktoré vyústili do prvého patentového zákona v modernom svete, Statutes of Monopolies z roku 1623. Do konca 18. storočia mali už tri krajiny významne upravený systém patentov – Anglicko, Francúzsko a Spojené štáty americké.

V 19. storočí však predmetom spoločenských diskusií neboli technické otázky typu aká dlhá by mala byť doba patentovej ochrany, prípadne na čo všetko by sa mala vzťahovať. Naopak, rozoberali sa fundamentálne otázky typu či je správne garantovať monopolné postavenie jednému vynálezci a neumožniť tak ďalším vynálezcom stavať na známych vynálezoch a posúvať technologický pokrok ďalej dopredu. Imitácia a zlepšovanie už existujúcich riešení je totiž niečo, čím sa ľudia od nepamäti snažia zlepšovať svet okolo seba, kopírujeme a vylepšujeme dobré postupy a naopak snažíme sa vyhýbať tým nesprávnym. Imitácia síce môže znížiť zisky a motivácie, na druhej strane však núti producentov súťažiť aj v inej veci ako v cene – užitočnosti produktu, komforte používania, použiteľnosti a pod. Výsledkom týchto spoločenských dišpút bol veľký tlak na zrušenie patentových privilégií naprieč celým kontinentom. V 60-tych rokoch 19. storočia v Anglicku dobu patentového privilégia na 7 rokov, v Nemci plánovali zrušiť patenty úplne, Holanďania ich aj v roku 1869 zrušili. Švajčiari patentovú ochranu ani nemali. Nasledovala však masívna propaganda záujmových skupín, ktorá organizovala združenia, petície, publikovali novinové články a zhromažďovali sa v uliciach. Výsledok sa dostavil a v roku 1877 Nemecko schválilo jednotný patentový zákon, Švajčiari (ktorí mali nálepku pirátov) prijali patentový zákon po opakovanom referende v roku 1887 a Holandsko, posledná bašta ideálov slobodnej konkurencie, kapitulovalo v roku 1912, teda len pred niečo viac ako storočím.

“Jedným zo samozrejímavých a všeobecne známych ekonomických efektov patentov, ktoré sú v podstate monopolnou výsadou, sú vyššie ceny.”

Jedným zo samozrejímavých a všeobecne známych ekonomických efektov patentov, ktoré sú v podstate monopolnou výsadou, sú vyššie ceny. Pri širšom hodnotení patentovej ochrany je však užitočné podrobiť ju fundamentálnejšej kritike – naozaj je podmienkou intenzívnejšej vynálezcovskej činnosti a inovácií? Ak sa pozrieme na empirické dôkazy, je až prekvapujúce, ako málo ich podporuje tézu o tom, že patenty pokrok vo vede podporujú. Naopak, historické dáta celkom jednoznačne ukazujú, že patenty slúžia na elimináciu konkurencie a rent-seeking (t.j. zarabanie peňazí pre vybraných ľudí tak, že sa iným vezmú). Veľká väčšina vynálezov a inovácií - v rozpore so zažitým predpokladom – nie je patentovaná. Jeden z najprestížnejších svetových lekárskeho časopisov British Medical Journal sa pýtal tisícov lekárov po celom svete, aké sú podľa nich najvýznamnejšie lekárske a farmaceutické objavy. V Top 15 boli len dva, ktoré boli patentované (chlórpromazín – liečivo na schizofréniu a antikoncepčná pilulka). Podobný prieskum urobil aj americký Center for Disease Control and Prevention, v ktorom sa v Top 10 úspechov verejného zdravotníctva

“Pozorujeme tu fenomén nazývaný patentové vojny, kde každá technologická firma súdi kvôli porušovaniu patentov iné.”

dokonca neumiestnil ani jeden patentovaný objav. O tom, že veľká väčšina patentov nie je patentovaná, hovorí výrečne aj analýza viacerých tradičných ocenení pre najvýznamnejšie vynálezy. Renomovaný časopis Research and Development každoročne už polstoročie zverejňuje zoznam R&D 100 Awards, teda zoznam 100 najdôležitejších vynálezov, ktoré boli za uplynulý rok uvedené do praxe. Medzi rokmi 1977 až 2004 bolo spomedzi 2802 ocenených vynálezov len 9 % patentovaných. Zaujímavé určite je, že podiel patentovaných vynálezov dokonca v čase klesá, na konci sledovaného obdobia to už boli len 2 %. V podobnom duchu sa niesli ocenenia vynálezov v polovici 19. storočia na výstavách ako Crystal Palace Exhibition v Londýne alebo Centennial Exhibition vo Filadelfii. Až 80 % medailí za najvýznamnejšie vynálezy putovalo do Holandska, Dánska a Švajčiarska, teda krajín bez patentovej ochrany.

Ak sa pozrieme na najproduktívnejší sektor amerického hospodárstva (zabudnite na Apple, tým sektorom je maloobchod) a najväčšiu svetovú korporáciu Walmart s obratom viac ako pol bilióna dolárov ročne, zistíme, že za celú svoju existenciu získala len 60 patentov. Napriek tomu prichádzala a neustále prichádza s neustálymi inováciami. Naproti tomu napríklad taký Microsoft ročne získa viac ako 3000 patentov. Práve počítačové technológie a internet predstavujú najvypuklejší problém práv duševného vlastníctva. Pozorujeme tu fenomén nazývaný patentové vojny, kde každá technologická firma súdi kvôli porušovaniu patentov iné, dôsledkom čoho sú obrovské prostriedky utopené v súdnych sporoch a platoch právnikov. Rok 2011 bol v tomto sektore prelomový, pretože náklady na súdne spory vyplývajúce z patentovej ochrany a výdavky na nákupy patentov prvýkrát presiahli výdavky do výskumu a vývoja. Aj takto patenty „slúžia“ pokroku.

Empirických príkladov na podkopanie zažitej tézy, že patenty podporujú rozvoj inovácií, je samozrejme oveľa viac. Patenty pokroku skôr bránia než ho podporujú. V ďalšom texte pristúpime k ďalšej kategórii týkajúcej sa tvorivej činnosti, tentokrát súvisiacej s umeleckou tvorivosťou – ku copyrightom.

COPYRIGHT

Skôr, ako pristúpime k popisu diania v hudbe v posledných dekádach, podstúpime rýchly historický exkurz, na ktorom si vysvetlíme pozadie vzniku copyrightu a ukážeme si, že copyright pôvodne nevznikol na podporu tvorivosti, ale ako akt moci štátu.

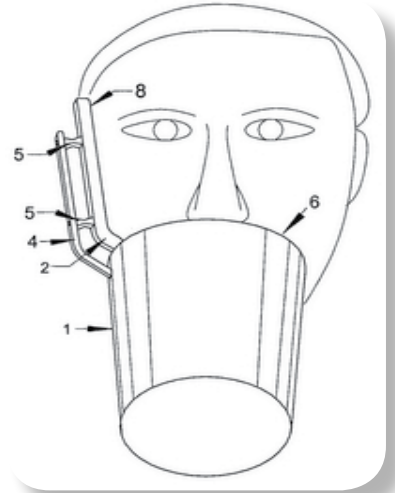
V roku 1443 v Európe uzrel svetlo sveta prelomový vynález. Johann Gutenberg vyrobil prvú kníhtlač, ktorá umožňovala mechanické rozmnožovanie písaného textu. Tento famózný vynález prispel k obrovskej expanzii poznania, ako sa však tiež ukázalo, pre niektoré skupiny predstavoval hrozbu. Začali sa na ňom totiž tlačiť aj rôzne pamflety a samizdaty, ktoré podkopávali autoritu cirkvi a kráľovskej rodiny. Tie potrebovali mať tlač kacírskych myšlienok pod absolútnou kontrolou, a za nástroj cenzúry si zvolili povinné licencovanie všetkých oprávnených tlačiarov, pričom takto boli vybraným tlačiarom udeľované monopolné privilégia. Toto postupne viedlo k prvému autorskému zákonu v Anglicku v roku 1710.

900 stranové súborné vydanie 36 diel najznámejšieho z najznámejších spisovateľov bolo pritom vytlačené takmer o sto rokov skôr – v roku 1623. Týmto mužom bol William Shakespeare, na ktorého diele je podľa historikov mimoriadne zaujímavá skutočnosť, že s veľkou pravdepodobnosťou nie je pôvodným autorom ani jedinej zápletky. Všetky jeho diela sú modifikácie a adaptácie diel iných autorov. Zlodej!

Povedali by ste si pozerajúc na Shakespeara súčasnou optikou autorských práv. Ešte pred pár sto rokmi však bolo úplne bežné, že autori používali vo svojich dielach príbehy, motívy, či dokonca inkorporovali do svojich diel kompozície z diel iných autorov, ktoré vylepšovali a prinášali konzumentom umenia pestrejšie a krajšie zážitky. Tento postup bol dlho integrálnou súčasťou legitímnej umeleckej slobody a vo svojej tvorbe ho bežne používali aj takí veľikáni klasickej hudby, akými boli napríklad Bach, Čajkovskij či Ives.

Aké malo zavedenie copyrightu v Anglicku dôsledky v porovnaní s inými krajinami, ktoré v tej dobe vytvorené diela nechránili? Všeobecne sa verí, že autori sú motivovaní písať či komponovať len za predpokladu, ak sú chránené ich práva. Potvrdzuje to aj historická skúsenosť?

V prvej polovici 19. storočia boli Nemci posadnutí čítaním. Tamojší literárni kritici vtedy hovorili o Nemcoch ako o „básnikoch a mysliteľoch“. Dnešní historici však majú inú interpretáciu, a v nej omámenie Goethem či Schillerom nenájdete. Za dôvod považujú obrovskú produkciu materiálov na čítanie. Ak sa pozrieme na počet nových publikácií vydaných v jedinom roku 1843, zistíme, že v tom čase v agrárnom Nemecku ich vyšlo 14 tisíc, čo pri prepočte na dnešnú populáciu predstavuje zhruba dnešné hodnoty. Naproti tomu v Anglicku, industriálnej a koloniálnej veľmoci vtedajšieho sveta, vyšla len tisícka nových kníh, a aj to v nákladoch len okolo 750 kusov a za ceny, ktoré často prevyšovali týždenné príjmy vzdelaných pracujúcich. Knihy si mohli dovoliť len majetní a v tých málo knižniciach, ktoré existovali, chránili knihy pred zlodejmi pripevnením k polici reťazou.

“Bestsellery a vedecká literatúra sa nemeckej verejnosti dostávala vo veľkých množstvách a veľmi lacno. “

V tom istom čase mali vydavatelia v Nemecku plagiátorov, ktorí mohli znovu vytlačiť akúkoľvek novú publikáciu a predávať ju lacno bez strachu z potrestania. Takto im doslova dýchali na krk a úspešní mohli byť len tí, ktorí zvolili sofistikovaný prístup: vydávali lacné paperbacky pre chudobné masy a luxusné edície pre bohatých zákazníkov. Trh s knihami v Nemecku vyzeral úplne inak ako v Anglicku. Bestselleri a vedecká literatúra sa nemeckej verejnosti dostávala vo veľkých množstvách a veľmi lacno. Zaujímavé je, že v Nemecku bola väčšina publikovanej literatúry vedecká a technická. Prístup k veľkému počtu čitateľov motivoval akademikov publikovať výsledky svojich výskumov, ktorí si takto významne privyrábali k svojej mzde. Obrovský dopyt viedol vydavateľov dokonca k tomu, že rôzne príručky a informačné brožúry publikovali aj menej talentovaným autorom. Z dnešného hľadiska tak došlo napríklad k takej kuriózne situácii, že vtedajší profesor chémie Sigismund Hermbstädt z Berlína, dnes dávno zaviaty do zabudnutia vytrvalým vánkom histórie, zarobil na autorských poplatkoch za svoju knihu Princípy spracovania kože z roku 1806 viac ako Mary Shelley za jej hororový román Frankenstein, ktorý je stále slávny aj dnes. Historici tvrdia, že za rýchlou priemyselnou expanziou a nárastom gramotnosti, vďaka ktorej dovtedy agrárne Nemecko za jedno jediné storočie dobehlo dovtedy dominantnú priemyselnú svetovú veľmoc Anglicko, je práve absencia copyrightov. Podobný príklad, ktorému sa tu však z priestorových dôvodov nebudeme venovať hlbšie, ponúkajú Spojené štáty americké (v tom čase mali zaostalejšie a chudobnejšie USA

menej obyvateľov ako Anglicko), ktoré neexistencii copyrightov vďaka za dramatický nárast gramotnosti a počtu spisovateľov a vedcov koncom 19. storočia.

Podme sa ale konečne pozrieť na súčasnú situáciu v hudbe.

V roku 1998 podala RIAA (Recording Industry Association of America) súdnu žalobu na malú, relatívne neznámu spoločnosť Diamond Multimedia Systems. Čím sa táto spoločnosť „previnila“? Predávala prenosné elektronické zariadenia, ktoré boli schopné prehrávať hudbu v komprimovanom formáte, ktorý vtedy (dnes je tomu ťažké uveriť) poznal len málokto – mp3. RIAA nielenže súdny spor prehrala, ale získaná publicita bola extrémne významným faktorom pri popularizácii tohto formátu medzi spotrebiteľmi. Vďaka enormnej mediálnej publicite sa hudobní nadšenci vrhali k počítačom a konvertovali svoje staré a nepohodlné cédečka do užívateľsky pohodlnejších mp3 formátov.

Táto masívna konverzia cédečiek je z veľkej miery zodpovedná za ďalšiu smutnú ságu RIAA – tzv. peer-to-peer siete. S rozmachom vysokorýchlostného internetového pripojenia a služby Napster v roku 1999 milovníci hudby objavili, že hudba vo formáte mp3 sa dá pohodlne zdieľať na internete. RIAA súdila Napster. Tento súdny spor mal len veľmi mizivý účinok pri prevencii šírenia novej technológie – a zase, naopak, pomohol ju spopularizovať (možno si spomínate na slovné spojenie napsterizácia internetu, ktoré som použil v prvej časti tejto série).

V čase, keď RIAA podala žalobu na Napster, ho používalo 500 000 užívateľov. Už v polovici roku 2000 ho však vďaka obrovskej publicite používalo viac ako 38 miliónov užívateľov. V roku 2001 musel Napster ukončiť svoju prevádzku a v roku 2002 Napster zbankrotoval. Zavretie Napsteru bolo také „účinné“, že podľa odhadov len v samotných USA dnes peer-to-peer siete používa viac ako 40 miliónov ľudí. Napster pritom podľa výskumov nemal žiadny merateľný vplyv na kvantitu produkovanej hudby v nadchádzajúcich dekádach a rozhodne nedošlo k naplneniu apokalyptických obáv o zabíjaní hudby. Pri ohliadnutí do minulosti sa dnes javia obavy RIAA pri zavedení magnetofónových kaziet či obavy MPAA (Motion Picture Association of America) pri uvedení VHS kaziet na trh ako anekdoty. Obe asociácie zakaždým silno lobovali za prísnejšie autorské zákony, pritom opak ich obáv sa stal pravdou – filmový i hudobný priemysel zarábala v nasledujúcich dekádach viac ako nikdy predtým.

Ak porovnáme ekonomický rozmer copyrightov a patentov, copyrighty sú menej škodlivé. Filmový a hudobný priemysel v USA zamestnáva menej ľudí ako korporácia IBM či nábytkársky priemysel. Copyright je však minimálne rovnako neefektívny, rovnako urážlivý a rovnako nespravodlivý ako patenty.

Neefektívny je preto, lebo na základe teórie ale aj historických a súčasných dát vieme, že by nebolo ani o mak menej umeleckej a kultúrnej produkcie, ak by copyright neexistoval.

V porovnaní s patentmi je ešte urážlivejší, pretože opakovanými retroaktívnymi predĺžovaniami doby trvania copyrightu si robia z formulácie o „obmedzenom čase ochrany“ zakotvených v ústavách mnohých krajín doslova srandu.

A napokon sú nespravodlivé, pretože ich dôsledkom je významne nerovnomerný transfer príjmov medzi autormi. V marci 2014 bola publikovaná štúdia s názvom The Superstar Music Economy, podľa ktorej v súčasnosti 1% autorov poberá 77% všetkých

“Napster pritom podľa výskumov nemal žiadny merateľný vplyv na kvantitu produkovanej hudby.”

“Pri diskusii o copyrightoch je užitočné pozrieť sa na to, ako sa vyvíjala dĺžka ochrany.”

tržieb z nahraných nosičov v hudobnom priemysle. Ak ochranné zväzy (organizácie kolektívnej správy) nahlas varujú, že digitálne hudobné služby (ako napr. Deezer, Spotify a ďalšie) znižujú príjmy umelcov, v prípade super stars je to naopak. Kým v prípade CD nosičov 1% autorov poberá 75% tržieb, pri digitálnych službách je to až 79%. Spomínaným dôsledkom umelého zásahu autorských práv je, že kvalita super stars nezodpovedajú ich príjmom. Dnes zarábajú super stars rádovo viac peňazí než super stars spred pár dekád. Je ale napríklad Britney Spears rádovo lepšia ako Frank Sinatra či Miles Davis?

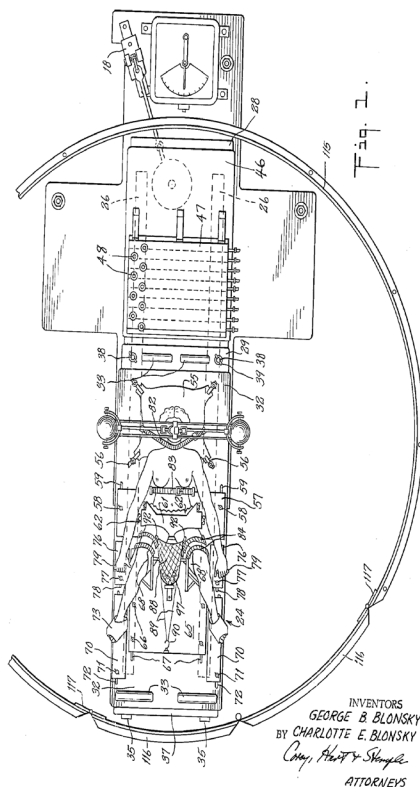
Pri diskusii o copyrightoch je užitočné pozrieť sa na to, ako sa vyvíjala dĺžka ochrany. Ešte v roku 1831 bola dĺžka copyrightovej ochrany v USA 14 rokov s možnosťou predĺženia o 14 rokov. V roku 1841 bol copyright prvý krát predĺžený za život človeka. V roku 1976 sa copyright predĺžil na život autora plus 50 rokov (resp. 75 rokov, ak sa autorské práva vzťahovali na zamestnávateľa) a neslávne slávny zákon s názvom Sony Bono Act z roku 1998 copyright predĺžil na život autora plus 70 rokov (resp. 95 rokov aj je vlastníkom práv zamestnávateľ). Mediálnym lobistom sa tiež v posledných rokoch významne podarilo zvýšiť pokuty za porušenie copyrightov. To už sa v niektorých prípadoch (napríklad pri sťahovaní filmov z internetu) klasifikuje aj v Európe ako trestný čin.

Asi sa vám natíska na jazyk otázka – ak copyright naozaj prospieva tvorivosti a šíreniu diel, prečo nie je rovno navždy? Pri dnešnom nastavení sa súčasné diela stanú verejnými až v 22. storočí, kedy budú všetci umelci, ktorí by mohli použiť útržky diel iných vo svojej tvorbe a zlepšovať ich (tak ako to robili vyššie spomínaní Bach, Čajkovskij, ale napríklad aj Gershwin), dávno mŕtvi. Výskumy hovoria, že dôsledkom zavedenia copyrightu sa znížil počet vyprodukovaných klasických hudobných diel v 18.

a 19. storočí. Podľa výpočtov mnohých ekonómov, medzi nimi aj niekoľkých nositeľov Nobelovej ceny, 20 ročný nárast dĺžky ochrany pri schválení Sony Bono Act v USA predstavuje asi 0,33% nárastu v príjmoch za celé obdobie. Je teda zrejme, že nejde o autorov, ale o vydavateľstvá, ktoré zarábajú na dielach autorov aj po ich smrti – a to najmä v prípade legendárnych hitov. Vedeli ste, že copyright sa stále vzťahuje napríklad aj na vianočnú pesničku Santa Claus is Coming to Town z roku 1932, z ktorej má jej vydavateľstvo dodnes príjmy zhruba 2 milióny dolárov ročne? Alebo dokonca že porušujete zákon, ak oslávencovi bez zaplatenia autorských poplatkov na verejnosti spievate Happy Birthday, pretože copyright na túto pesničku sestier Hillových z roku 1893 vyprší až v roku 2016?

Nepreukazuje sa, že by predlžovanie

Nov. 9, 1965
G. B. BLONSKY ET AL. 3,216,423
APPARATUS FOR FACILITATING THE BIRTH OF
A CHILD BY CENTRIFUGAL FORCE
Filed Jan. 15, 1963 4 Sheets-Sheet 1

“Samozrejme, prispôbiť by sa museli aj hudobníci.”

doby ochrany stimulovalo tvorivosť, ako nás presviedčajú záujmové skupiny. Čo by sa stalo, ak by sa copyrightová ochrana skrátila povedzme na 10 rokov?

Zmenila by sa štruktúra hudobného biznisu. Bolo by viac muzikantov a viac hudobných diel. A - pár veľkých vydavateľstiev by nediktovalo trh.

Samozrejme, prispôbiť by sa museli aj hudobníci. Môžeme predpokladať, že by hrali viac koncertov. Že by intenzívnejšie hľadali sponzorov pre svoje nahrávky, či využívali už dnes populárne služby na získavanie zdrojov ako napr. Kickstarter. Že by intenzívnejšie využívali dobrovoľné platby za nákup albumov. Že by nebrali používanie svojej produkcie napríklad v kinách či na výstavách ako porušovanie svojich práv ale ako skvelú reklamu zadarmo. Že by napríklad svoje nosiče ponúkali ako komplexnejšie produkty, t.z. prikladali by texty, foto/video z koncertov, videoklipy z nahrávania a pod. Museli by jednoducho pestovať vzťah so svojimi fanúšikmi, tak ako to už dnes robia menšie vydavateľstvá (svetlé príklady máme aj na Slovensku). Keď si autor tohto textu objednáva CD od svojej obľúbenej skupiny z USA, vždy mu v balíku príde rukou napísané poďakovanie: Thanks so much for your order, Richard! a ďalšie pozornosti, ako napríklad vlastné básne, odznaky či raritné, nikde nezverejnené nahrávky. Aj takto by sa hudobníci museli naučiť o svojho fanúšika súťažiť, tak ako je to vo všetkých iných oblastiach ľudského života. Umelci by mali svoj úspech budovať vlastnou kreativitou, nie spoliehaním sa na prísnejšie zákony.

Autor je riaditeľ INESS – Inštitútu ekonomických a spoločenských analýz a pôsobí v kapelách Space Recorder a Business Leaders Band. V minulosti pôsobil ako vedecký pracovník na Chemickom ústave SAV, kde vyvíjal vakcíny.

Text bol v troch častiach publikovaný v časopise Nový Populár (3/2014, 4/2014, 1/2015)

Na obrázkoch sú schémy z amerických patentov č. 5934226 - plienka pre vtáky, č. 7062320 - zariadenie proti štikútke a č. 3216423 - zariadenie pre uľahčenie pôrodu odstredivou silou.

strana 8

Aktuálne publikácie

INESS na tému **Zdieľaná ekonomika**. Text INT preto môžete brať ako súhrn základných zistení – čo je zdieľaná ekonomika, prečo sa až teraz prebudila k rastu, prečo a ako nahrádza regulátorov, a prečo ju nemajú radi politici.

Publikácia s názvom **Elektrická daň** a podtitulom **Zásahy štátu ovplyvňujúce ceny elektriny na Slovensku** zavádza pojem pomyseľnej dane, ktorá vyčísluje náklady verejných politík, ktoré sa prenášajú do účtov spotrebiteľov elektriny.

Nezamestnanosť - systémový problém slovenského hospodárstva - v tejto publikácii sa autori zamerali na prekážky, ktorým čelia dlhodobí nezamestnaní uchádzači o prácu s nízkou kvalifikáciou.

